

Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi
Journal Of Modern Turkish History Studies
XII/25 (2012-Güz/Autumn), ss. 79-99.

**NAZİ İRK TASNİFİNDE
TÜRKLER VE ORTADOĞU HALKLARI**

Ahmet ASKER*

Öz

Biyoloji alanında 19. yüzyılda kaydedilen çarpıcı gelişmeleri milliyetçi rekabet dünyası penceresinden izleyen 20. yüzyılın Nasyonal Sosyalistleri, 1935 tarihli Nürnberg İrk Yasası'nın uygulanması sürecinde, tarihsel ve güncel yakınlıkları gözetererek Türkleri de bu tasnif içinde yeniden değerlendirmek zorunluluğuyla yüzleşmişlerdi. Yaklaşık yüz yılı aşkın süredir “*asrî ve binaenaleyh garbî*” dünyaya yaklaşma ve kendini bu dünya içinde tanımlama çabasının ürünü olan Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetici elitleri ırkçı Nazi yasalarını dikkatle izlemişler ve söz konusu yasalar içinde kendi konumlarını soruşturmuşlardı. Nazi Almanyası'nda yürürlüğe giren yasalar çerçevesinde Türkiye ve Türkler üzerine dönemin ırkçı atmosferi içinde yapılan karşılıklı değerlendirilmeler günümüz için de öğretici ve uyarıcıdır.

Anahtar Sözcükler: Nasyonal Sosyalizm, Irkçılık, Türk Tarih Tezi, Milliyetçilik, Kemalizm.

**TURKS AND PEOPLE OF MIDDLE EAST IN NAZIS' RACIAL
CLASSIFICATION**

Abstract

The 20th century nationalist socialist who observe remarkable progress that saved the 19th century in the field of biology from world of nationalistic rivalry also confronted with obligation of reevaluate the Turks in this classification that supervised intimacies of historical and actual in this process of application the Nürnberg law of race of 1935. Administrative elites of the Republic of Turkey who product of attempting to define itself in this world and approaching to world ‘*asrî ve binaenaleyh garbî*’ fornearly a hundred years in a century carefully observed laws of Nazi and investigated their own position in the law in question. The mutual evaluations within the law came into effect in Nazi Germany on Turkey and the Turks to be held in a period of the atmosphere of racial also is tutorial and stimulant for today.

Keywords: National Socialism, Racism, Kemalism, the Turkish History Thesis, Nationalism.

* Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,
(ahmet_asker@mersin.edu.tr).

Giriş

Kökleri 19. yüzyıla uzanan anti-semitik ve anti -modern *Völkisch* hareket, savaş sonrasında Almanya'da yoğunluklu olarak, Hitler'in de içinde yer aldığı sağ siyasette kendini göstermişti. Henüz savaş öncesinden başlayarak Almanya'da gelişen ırkçı örgütlenmelerin ortak noktası, üyelerinde "*Cermen soyundan gelme*" (germanischer Abstammung) özelliği aramaları idi. Örneğin 1912'de gizli bir örgüt olarak kurulan *Germanenorden* (Cermen tarikatı), Cermen soyundan gelmeyi üyeliğin ön koşulu olarak sayıyordu. Tarikata gireceklerde ayrıca sarışın, mavi gözlü ve açık tenli olmak, sakat olmamak gibi fiziksel koşullar aranıyor, başvuru sahibinin ve hatta eşinin soy ağacı araştırılıyordu¹.

Bu ırk hassasiyeti, *Thule Gesellschaft* (Thule Topluluğu) veya 5 Ocak 1919'da kurulan DAP (Alman İşçi Partisi) gibi NSDAP'nin (Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi) çekirdeğini oluşturan siyasi oluşumlarda da vardı. Anton Drexler, *Judenrein* (Yahudilerden ari) bir parti düşüncesini paylaştığında, bu fikir çevresi tarafından olumlu karşılanmış ve kısa süre sonra liderliğini üstleneceği DAP'ı kurmuştu². 24 Şubat 1920'de düzenlenen bir toplantıda DAP'ın adı NSDAP olarak değiştirilmiş ve Nazi ideolojisine temel olan 25 maddelik bir program kabul edilmişti. Programın birçok maddesi, ilerideki Nazi devletinde hukuki statü kazanacak olan ırkçı politikaların çerçevesini çiziyordu. Programın 4. maddesi Alman vatandaşlığına sahip olmanın şartlarını belirliyordu: "*Sadece Yurttaş Vatandaş olabilir. Herhangi bir mezhebe bağlı olmamak koşuluyla sadece Alman kanından olanlar Yurttaş olabilir. Bu nedenle Yahudiler Yurttaş olamazlar*". Programın 5. maddesi ise vatandaş olmayanların statüsünü belirliyordu: "*Vatandaş olmayanlar Almanya'da sadece misafir olarak yaşayabilmelidir ve Yabancılar yasasına tabi olmalıdır*"³

İrkçılığın siyasi hareketler içinde boy göstermesi Almanya'da elbette ilk olarak Nasyonal Sosyalizm ile başlamıyordu. 19. yüzyılın ikinci yarısında, ırkçı ideolojileri besleyen *bilimsel* çalışmalar çoğalıyor, Avrupalı beyaz adamı ırk hiyerarşisinde üstte gösteren etnik haritalar yayımlanıyordu.

1 Nicholas Goodrick-Clarke, *Die okkulten Wurzeln des Nationalsozialismus*, Stocker, Graz, 1997, s.116.

2 Ian Kershaw, *Hitler, 1889-1936: Hubris*, (Çev.: Zarife Biliz), İthaki Yay., İstanbul, 2007, s.155.

3 *Programm der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei*, (1920, Februar 24). Erişim tarihi: 15 Nisan 2011, <http://www.documentarchiv.de/wr/1920/nsdap-programm.html> "*Staatsbürger kann nur sein, wer Volksgenosse ist.*" *Stassrsbürger*, daha çok yasal bir Vatandaşlığa karşılık gelirken, *Volksgenosse*, aynı toprak parçasında yaşayan Yurttaşlara karşılık geliyordu ve duygusal ağırlığı vardı.

Harita: Irkların coğrafi dağılımını gösteren 19. yüzyıla ait etnografik bir harita⁴

Dolayısıyla 19. yüzyılın ırkçı atmosferinde gelişen völkisch-antisemitik hareket ile Nasyonal Sosyalizm arasında belirgin bir devamlılık söz konusuydu. Fakat Nasyonal Sosyalizm'in iktidarında ırkçılık yeni bir boyut kazanmış, insanları ırklarına göre sınıflandırmanın ve yok etmenin "*devlet politikası*" halinde "*planlı, programlı ve düzenli*" bir şekilde modern yöntemlerle yürütüldüğü bir dönem başlamıştı. 20 yüzyılın başlarında sanayileşmiş devletlerin sahip olduğu modern bürokrasi ağı ve yakılan insanların saç tellerinden bile faydalanmaya yetecek kadar ileri teknolojik donanım bu politikanın uygulanmasını mümkün kılıyordu. Fakat çoğu zaman gözden kaçan veya bilinmeyen bir gerçek, birçok insanın haksızlığa uğramasına ve hatta yaşamına mal olan ırkçı devlet politikaların genellikle *hukuka uygun* olduğuydu⁵.

Nazi Irk Yasaları

Hitler'in 1933'te başbakanlığa atanması, Almanya için basit bir iktidar değişikliğinden çok daha büyük bir anlam taşıyordu. Bu iktidar değişikliği aynı zamanda toplumsal yaşamın her alanına nüfuz eden ve her türlü muhalefetin tasfiyesiyle sonuçlanan, "*Almanya'nın nazileştirilmesi süreci*"ni başlatmıştı. Böylece Nasyonal Sosyalizm temel ilkelerinden olan ırkçılık; sağlık, evlilik ve nüfus planlaması gibi daha birçok alanı kapsayan sosyal politikaların belirleyicisi haline gelmişti.

4 Bu haritaya göre Anadolu'da yoğun bir mongol popülasyonu vardı. "Ethnographische Karte. Verbreitung der Menschenrassen", *Meyers Konversations-Lexikon*, 11. Band: Luzula – Nathanael, Verlag des Bibliographischen Instituts, Leipzig und Wien, 1888, s.476a.

5 Ilse Staff, *Justiz im Dritten Reich : Eine Dokumentation*, Fischer Bücherei, Frankfurt am Main, 1964, s.9.

Hitler hükümeti, elindeki yetki yasasına dayanarak bu alanda gerekli gördüğü hukuksal düzenlemeleri ardı ardına hayata geçirmişti. Irkçı yasalardan ilki, 7 Nisan 1933'te kabul edilen *Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums*'un (devlet memurluğu mesleğinin ihyasına dair yasa) 3. maddesi, ari kökenli olmayan devlet memurlarının derhal emekli edilmelerini öngörüyordu: "*Aryan olmayan memurlar emekliye sevk edilir*"⁶. Bundan dört gün sonra, 11 Nisan'da hayata geçirilen bir başka düzenlemede "*Aryan*" kavramına daha net açıklamalar getiriliyor, ailede birkaç kuşak öncesinde dahi bir Yahudi'nin varlığı, saf Aryan olma durumunu bozan bir etken olarak tespit ediliyordu: (1) *Aryan olmayan, -bilhassa Yahudi anne babadan veya büyük anne-babadan- bir soydan geleler Aryan olarak sayılmaz. Bunun için anne-babanın veya büyük anne-babanın bir kısmının Aryan olmaması yeterlidir. Bu, özellikle anne-babanın veya büyük anne-babanın bir kısmının Yahudi dinine mensup olması durumunda geçerlidir.* (2) *Eğer bir devlet memuru 1 Ağustos 1914 evvelinde memur olmamış ise, aryan kökenli veya dünya savaşında gazi, oğul veya babadan birinin şehit olduğunu ispatlamak zorundadır. İspat, belgenin (ailenin evlilik-doğum veya askerlik belgeleri) ibrazı ile yapılır. Kişinin Aryanlığının kuşkulu olduğu durumlarda ise İçişleri Bakanlığı'nın Irkçılık masasından bilirkişi raporunun alınması zorunluluk haline getiriliyordu*⁷. Yasa maddelerindeki vurgulu ifadelerden, ırkçı yasaların öncelikli kaygısının Yahudiler olduğunu anlaşılmaktadır. Nazi rejimi süresince ihtiyaca göre ırkçı yasalarla ilgili daha birçok düzenleme yapılacaktı. Bunların arasında en ünlüsü, 15 Eylül 1935 tarihli *Nürnberg Yasaları* (1935) kapsamında kabul edilen. "*das Gesetz zum Schutz des deutschen Blutes und der deutschen Ehre*" (Alman kanını ve şerefini koruma kanunu) idi. Yasa, Alman kanını temiz tutmak amacıyla Yahudilerin, Alman kanından gelenler ve Alman kanına akraba olanlarla (artverwandten Blutes) evlenmesini veya evlilik dışı ilişki kurmasını yasaklıyordu: "*1. Yahudiler ile Alman kanından veya akraba kandan gelen vatandaşlar arasındaki evlilikler yasaktır. 2. Yahudiler ile Alman kanından veya akraba kandan gelen vatandaşlar arasında evlilik dışı ilişkiler yasaktır*"⁸. 14 Kasım'daki ilave bir düzenleme ile vatandaşların Yahudilik ve Almanlık oranları ayrıntısıyla açıklanıyordu⁹.

6 *Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums*. (1933, April 7). Erişim tarihi: 8 Mayıs 2011, <http://www.verfassungen.de/de/de33-45/beamte33.htm>

7 *Erste Verordnung zur Durchführung des Gesetzes zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums*. (1933, April 11). Erişim tarihi: 8 Mayıs 2011. <http://www.verfassungen.de/de/de33-45/beamte33-v1.htm>

8 *Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre*. (1935, September 15). Erişim tarihi: 8 Mayıs 2011. <http://www.verfassungen.de/de/de33-45/blutschutz35.htm>

9 *Erste Verordnung zum Reichsbürgergesetz*. (1935, November 14). Erişim tarihi: 9 Mayıs 2011. <http://www.verfassungen.de/de/de33-45/reichsbuerger35-v1.htm>

Tablo: 1935 Alman kanununun saflığını grafiklerle gösteren bir tablo¹⁰

Kamu görevlilerinin durumunu düzenleyen 1933 tarihli yasada kullanılan ölçütler, insanları *arischer Abstammung* (Aryan soyundan olanlar) ve *nicht arischer Abstammung* (Aryan soyundan olmayanlar) olmak üzere iki sınıfa ayırmaktaydı. "*nicht arischer Abstammung*" (Aryan soyundan olmayanlar) ifadesiyle Yahudilerin kastedildiği belliydi. Zira Nasyonal Sosyalist terminolojide *Arier* (aryan veya indo-cermen) sözcüğü, *deutschblütig* (Alman kanından olan) ve *nichtjüdisch* (yahudi olmayan) ile aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktaydı. Yahudiler dışında çingeneler ve Avrupa dışında kalan ırklar ise yabancı (*artfremd*) sayılmaktaydı¹¹.

Nürnberg ırk yasasında, *Arier* ölçütünden farklı olarak *akraba kan* (*artverwandten Blutes*) ölçütü kullanılmış, fakat yasada kimlerin neye göre akraba kandan sayılacağı ile ilgili bir açıklamaya yer verilmemişti. Ancak 19. yüzyıldan beri yayınlanan birçok *bilimsel* çalışma ve haritalarda akraba ırkların kimler olduğu ortaya konulmuştu (bkz. Resim 1). İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar gibi Avrupa'nın karışmadan saflığını korumuş yerleşik halkları (*geschlossen in Europa siedelndes Volk*) ve Avrupa dışında, örneğin Kuzey Amerika'da yerleşik olmalarına rağmen kanlarının saflığını koruyabilmiş Avrupa'dan göç eden insanlar *Artverwand* sınıfına dâhildi. Nazi rejiminde bir kişinin *Artverwand* (akraba) veya *Artfremd* (yabancı) olduğuna ise vatandaşı olduğu ülke önemsenmeksizin, biyolojik olarak hangi ırktan geldiğine (*rassenbiologische Merkmalen*) bakılarak karar veriliyordu¹².

Nazi rejimi kısa vadede ırkçı yasalardan büyük maddi kazançlar sağlamıştı. Saf Alman kanını kirlettiği varsayılan unsurların toplumdan

10 Erişim tarihi: 8 Mayıs 2011. http://de.wikipedia.org/w/index.php?title=Datei:Nuremberg_laws.jpg&filetimestamp=20090507035657

11 Cornelia Schmitz-Berning, *Vokabular des Nationalsozialismus*, de Gruyter, Berlin, 2000, s.57.

12 Schmitz-Berning, a.g.e., ss.70-71.

ayıklanması, onlardan boşalan yerlere ise Alman kanından olanların yerleştirilmesi her şeyden önce masrafsız bir kazanç kapısıydı. Nasyonal Sosyalistler açısından buraya kadar bir sorun yoktu. Fakat ırkçı yasalarda kullanılan ölçütler, beraberinde diplomatik krizlere dönüşme ihtimali yüksek bir takım sorunları doğuracaktı. Zira Yahudiler dışında kalan diğer uluslar, yasanın duyulmasından kısa süre sonra yasal tasniflerdeki yerlerini sorgulamaya başlayacaklardı.

Dünyanın diğer uluslarının bu yasalara göre nasıl konumlandırıldığı sorusu gündeme geldiğinde, yasada geçen kavramlara netlik kazandırma ihtiyacı aciliyet kazanacaktı. Bu durum ise Nasyonal Sosyalistleri, ilkeleri ile politik çıkarları arasında bir tercih yapmak durumuyla karşı karşıya getirecekti. Özellikle çağdaşlaşma yolunda önemli adımlar atan Türkiye gibi stratejik öneme sahip bir ülke söz konusu olduğunda, ırkçılık konusunda ilkesel davranmak ile politik çıkarlar arasında yaşanan çelişki doruk noktasına varacaktı.

Muasır Medeniyet ve Yeni Türkiye

Dünyada belki de hiçbir ülke, Avrupalı olduğunu kabul ettirmek konusunda kemalist Türkiye kadar istekli ve ısrarcı değildi. Batılı ülkelerin Osmanlı'ya yönelik silah tehdidinin Lausanne Antlaşması'yla sonlanmasından sonra pozitivist Türk milliyetçileri kurdıkları yeni Türkiye'de, özellikle Arap-İslami unsurlardan dolayı geri kaldığını düşündükleri geleneksel topluma semboller yardımıyla Avrupalı bir elbise giydirme çabasına girmişlerdi. Zira bir kısım pozitivist-batılılaşmacı elite İslamın ilerlemeye engel olduğu düşüncesi hâkimdi. Bu süreçte, devletin resmi dininin Hristiyanlık olması gerektiği¹³ veya domuz eti yemenin İslam'a aykırı olmadığı¹⁴ gibi düşünceler dahi ileri sürülmüştü. Bu ve benzeri uç örneklerin yanı sıra, örneğin klasik müzik ve opera dinleyen, vals ve tango yapan, Osmanlı geçmişini çağrıştıran başörtüsü ve fes yerine fôtr şapka giyen medeni vatandaş profili yaratmak istemenin arka planında yüzyıllardır Avrupa'da kalıcı hale gelen *barbar Türk* imgesini yıkmak; bunun yerine "*medenî Türk*" imgesi yaratmak arzusu bulunuyordu. Bütün bunlar, çağdaş bir ulus devlet olmanın gerekleri arasında görülüyordu Böylece Avrupa'nın da Türkiye'yi saygın bir batılı bir devlet olarak kabul etmesi bekleniyordu.

Dış görünüşte kalan değişimler Türkiye'de iktidar eliti tarafından tek başına yeterli görülüyordu¹⁵. *Yeni Türkiye* imajını kalıcı hale getirmek amacıyla kapsamlı bir basın-yayın faaliyeti de yürütülüyordu. Örneğin İçişleri

13 Ahmet Faruk Kılıç, "Psiko-Sosyal Faktörler Açısından Atatürk ve Din", Erişim tarihi: 20.09.2011.http://www.if.sakarya.edu.tr/dergi/dergi_2/fkiloc.pdf

14 "Domuz eti haram mı?", *Vakit*, 23 Aralık 1932.

15 Almanya'nın Ankara Büyükelçisi Nadolny raporlarında, Türk devriminin özellikle dış görünüşe verdiği önemin altını çizmektedir. Cemil Koçak, *Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)*, TTK Basımevi, Ankara, 1991, ss.16-17.

Bakanlığı'nın desteğiyle batılı ülkelere servis edilmek üzere Fransızca, İngilizce ve Almanca dillerinde yayınlanan *La Turquie Kemaliste* dergisi; mimari, spor, gençlik, ziraat gibi birçok alanda *modern Türkiye* imajının yaratılmasına hizmet ediyordu.

Türklerin Avrupalılığı meselesi erken cumhuriyet döneminde akademik çalışmaların da araştırma konusu haline gelecekti. Afetinan anılarında, antropoloji ve tarih alanındaki çalışmaların artmasının sebeplerine dair ipucu vermektedir: *Bütün derslerden çok fayda sağlıyordum. Fakat bazı ders kitaplarında milli hislerimi kırıcı cümleler vardı ve bunları öğrenmek istemiyordum. ... Bir kitapta Türklerin sarı ırktan ikinci derecede (seconde) ve barbar bir kavim olduğu yazılı idi. Aynı zamanda resimler de vermiş ve bizlerin tipine hiç benzemeyen kişiler Türk olarak tanıtılmak istenmişti*¹⁶.

Türkiye'ye dönüşünde (1927) devam ettiği İstanbul'daki Notre Dame de Sion Fransız kız lisesinde bazı derslerde okutulan kitaplarda "*milli hislerini kırıcı cümleler*"den Atatürk'e bahsettiğinde ondan aldığı cevap "*geniş bir tarih araştırmaları devri*" nin başlayacağına işaret etmekteydi: "*Hayır böyle olamaz. Bunların üzerinde meşgul olalım.*"¹⁷ Afetinan'ın bahsettiği kitaplarda geçen sözcükler ve Türkleri batılı ırk hiyerarşisinde aşağılarda bir yerde, "*sarı ırk*" olarak gösterilmesi, kemalistlerin asla kabul edemeyeceği bir tezdi. Avrupalı bilim çevrelerinde kendine yer bulan ırk teorilerini ciddiye alanlar arasında Atatürk de vardı. Gobineau'nun "*İnsan ırklarının eşitsizliği üzerine denemeler*" adlı kitabını birçok cümlemin altını çizerek dikkatle okumuş, Avrupa merkezli-ırkçı dünya tarihi Atatürk'ün tarih tasavvurunu derinden etkilemişti¹⁸.

Batı dillerinde yayınlanan ve Türkleri *Mongol* sınıfında değerlendiren çalışmalara karşı Türkiye'de özellikle antropoloji, tarih ve filoloji disiplininin bilim insanları, dünya bilim çevrelerini ve kamuoyunu Türklerin Anadolu'nun en eski yerleşik halkı ve kafatası ölçülerine varıncaya kadar Avrupalı halklardan olduğuna ikna etmeye çalışacaklardı. Bu çalışmaların temel amacı Türkleri aşağı gören Avrupa merkezli ırkçı tarih görüşünü çürütmektir. Dolayısıyla bu tür çalışmalar içe değil, dışa dönük bir savunma ihtiyacından kaynaklanıyordu. Diğer bir deyişle erken Cumhuriyet'in ırk sorunu *defansif* idi¹⁹.

Bu amaçla başlatılan çalışmalarda batılı kaynaklarda yer alan Darwinist-ırkçı tez reddedilmiyor, söz konusu tezlerdeki *hatalar* düzeltilmeye ve Türklerin de ırk hiyerarşisinde üst düzeylerde bir yerde olduğu ispatlanmaya çalışılıyordu.

Buna göre Türkler; Yunan, Roma ve Bizans etkileriyle yozlaşmış Avrupa halklarına, medeniyeti kan yoluyla taşımışlardı. İlk defa 1925'te yayınlanan

16 A. Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1981, s.9.

17 Afetinan, *a.g.e.*, 10.

18 Klaus Kreiser, *Atatürk. Eine Biographie*, Beck, München, 2008, s.278.

19 Zafer Toprak, *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, Doğan Kitap, İstanbul, 2012, ss.340-341.

Türk Antropoloji Mecmuası'nın, 1930'ların başında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde verilen antropoloji konferanslarının, Türk dil ve tarih tezlerinin, basında konuyla ilgili yer alan makalelerin ve daha bir yığın çabanın arka planında, Türklerin Avrupa medeniyetinin ve ırkının asli unsuru olduklarını ispatlamak arzusu yatıyordu: *Homo Alpinus* (Alp insanı) olan Türkler, sanıldığının aksine, dolikosefal değil brakisefal kafatasına sahipti²⁰. Yaygın kanının aksine, Türklerin *Mongollar* ile hiçbir ilişkisi yoktu: *Bazılarının iddia ettiği gibi mongurlarla kat'iyen hiç bir alâkamız yoktur. Orta Anadolu'da bugün yaşayan türk kavmi tamamen beyaz ırk karakterini göstermektedir*²¹.

Türk basınından antropolojik çalışmalarla ilgili bazı kesitler

Bu tezlerin uluslararası ortamlarda kabul görmesi, Avrupalı olduklarını kabul eden ve ettirmek isteyen iktidar eliti için büyük bir moral-destektir. Bu sebeple, bu tezleri destekleyen özellikle yabancı bilim insanları Türkiye'de el üstünde tutuluyordu. Atatürk'ün manevi kızı Afet İnan'ın 64.000 insanın vücut ve kafatası ölçümlerine dayandığı ve Türklerin, *Homo Alpinus* adı verilen Avrupa'nın beyaz ırkından geldiklerini savunduğu doktora tezinin danışmanının bir Avrupalı olması (İsviçreli antropolog Eugène Pittard) elbette tesadüf değildi. Dolayısıyla bunca çabadan sonra hiç kimse; Avrupa coğrafyasının önemli bir kısmını yüzyıllardır yönetmiş ve hatta medeniyeti dünyaya yaymış bir ırkın torunlarından, Avrupa'ya ait olmadıklarını kabul etmelerini bekleyemezdi.

20 "Türkler alp adamı denilen insanlardandır", *Vakit*, 12 Ekim 1932.

21 Şevket Aziz (Kansu), "Beşerî kudretimizin zenginliği", *Vakit*, 24 Haziran 1931.

İrkçi Yasalarda Türkler

Almanya'nın 19. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'ne giderek artan ekonomik, askeri ve siyasi ilgisinin etkisiyle, Türklerin olumsuz imajı -en azından resmi söylemde- değişmeye başlamıştı. Bu imaj değişimi birçok Alman resmi ve sivil kuruluşlar tarafından da destekleniyordu²². I. Dünya Savaşı sırasında Türk-Alman kader birliği ve *silah kardeşliği* Alman resmi makamlarında *barbar Türk* algısının dönüşümünde önemli bir rol oynamıştı. Sèvres'in öngördüğü düzene ve işgale karşı yürütülen silahlı mücadelenin başarılı sonucunun Versailles düzenine karşı mücadele eden Almanlara cesaret veren bir *Vorbild* (model) olduğu değişik ortamlarda dile getirilmmişti²³. Bizzat Hitler, Mustafa Kemal'in ve onun önderliğinde yürütülen bağımsızlık mücadelesinin kendisine umut aşıladığını, ona parıldayan bir yıldız gibi yol gösterdiğini ifade etmişti²⁴. Milli mücadeleyi takip eden yıllarda radikal modernleşme hamlelerine sahne olan *Yeni Türkiye*, artık birçok Almanca kitabın da konusuydu. Alman Dışişleri Bakanlığı'nın o döneme ait raporlarında Türkiye'de yaşanan reform süreci için sıklıkla "*Europäisierung der Türkei*" (Türkiye'nin Avrupalılaşması) ifadesi kullanılıyordu.²⁵ Nasyonal sosyalistler de, Türkiye'nin Avrupalılık hassasiyetinin farkındaydılar. Nazi Almanyası'nda özellikle Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, ırkçı yasalara temel oluşturan ırk kategorilerinde Türklerin nasıl tasnif edileceği sorusuna bu farkındalık ışığında ve politik çıkarlarını gözetenek cevap arayacaklardı.

Örnek Vaka

Nazi ırk yasalarında geçen Aryan olan-olmayan veya akraba kandan olan-olmayan şeklindeki tasniflerde Türklerin neye göre-nasıl konumlandırılacağı ile ilgili tartışma, 1933-1935 yılları arasında Hitler gençlik teşkilatı (*Hitler-Jugend*) üyeliğinde bulunmuş Johannes Ruppert'in saf aryan olmadığının anlaşılmasıyla başlamıştı.

Johannes Ruppert, I. Dünya Savaşı sırasında Almanya'da bulunan Ali Rıza adındaki bir Osmanlı subayı ile Pauline Mann adındaki Alman bir bayanın evlilik dışı çocuğu olarak dünyaya gelmişti. Mesleği duvarcılık olan Ruppert (daha önceki adıyla Helmi Mann), üyesi olduğu teşkilata spor

22 Kürşat Elçin Ahlers, "19. ve 20. Yüzyıllarda Almanya'da Türk ve Türkiye İmajı'nın Değişim Süreci", *Tarih ve Milliyetçilik I. Ulusal Tarih Kongresi Bildiriler*, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mersin, 1999, ss.115-116.

23 Gotthard Jäschke, *Die Türkei in den Jahren 1935-1941. Geschichtskalender mit Personen und Sachregister*, Sammlung Orientalischer Arbeiten, Otto Harrossowitz, Leipzig, 1943, s.73.

24 "M. Hitler'in Milliyet'e beyanatı", *Milliyet*, 16.07.1933; "Der Führer zum Tod Atatürks. Adolf Hitler über die Türkei", *Berliner Lokal-Anzeiger*, Jg. 56, Nr.271, 11.11.1938.

25 AAPA, "Reformen für die Europäisierung der Türkei", in: *Konstantinopel-Ankara*, nr: 536, Berlin.

öğretmenliği diploması almak için başvurmuştu. Fakat Ruppert, babasının Türk olmasından dolayı *Vollarier* (saf Aryan) sayılamayacağı gerekçesiyle, “III O” adındaki birlik tarafından, Hitler gençlik teşkilatından ayrılması tavsiyesi almıştı. Ruppert bunun üzerine bir umut, babasının Aryan durumunun açıklığa kavuşturulması talebiyle Türk konsolosluğuna başvurmaya niyetlenmişti. Türk konsolosluğundan, Türklerin ve buna bağlı olarak (kendisini o güne kadar sahipsiz bırakmış) babasının Aryan olduğunu onaylayan, resmi makamlara verebileceği bir belge edinebilirse, en azından teşkilattan atılmasının önüne geçebilir ve bir Alman firmasında iş bulmayı ümit edebilirdi. Fakat Ruppert’in sorunu Türk konsolosluğuna taşıma girişimi, Alman istihbaratınca farkedilmiş ve henüz başlamadan engellenmişti. Çünkü Türklerin yasalardaki konumu henüz netliğe kavuşmamışken, yüksek ihtimalle olumsuz bir cevapla karşılanacak olan bu sorunun etrafa yayılması, ırk hiyerarşisi konusundaki hassasiyeti bilinen Türkiye ile Almanya arasında diplomatik bir krize sebebiyet verebilirdi. Bu da Türkiye ile Nazi Almanyası arasındaki çok yönlü, sıkı ilişkileri ön planda tutan Alman dışişleri yetkililerinin asla arzu etmeyeceği bir durumdu²⁶.

Alman Makamlarının Girişimleri

Alman kurumları arasında aylarca resmi yazışmalara sebep olacak bu konu Alman İrk Dairesi’ni, Türklerin *Aryan* olup olmadığı sorusuyla baş başa bırakmıştı. Zira Türk konsolosluğu yetkilileri bir süre sonra, Türklerin ırk yasasında hangi kategoride değerlendirileceği ile yakından ilgilenmeye başlamışlardı. Nürnberg Yasaları kapsamındaki “*Alman kanunu ve şerefini koruma kanunu*”nun yürürlüğe girmesiyle beraber ortaya çıkan yeni durum karşısında Türk vatandaşlarının hangi statüde değerlendirileceği Berlin’deki Türk çevrelerinin de merak konusu haline gelmişti.

Alman Dışişleri Bakanlığı yetkililerinin konu hakkında kaleme aldıkları raporlarda devamlı Türkiye ile Almanya arasındaki sıkı askeri, ekonomik ve politik ilişkiler hatırlatılıyor, Türklerin kendilerini Aryan olarak kabul ettirmek için her türlü çabayı gösterdikleri bir dönemde Türklere Aryan olmadıklarının söylenmesinin doğuracağı olumsuz sonuçların altı çiziliyordu. Ayrıca Alman bilim çevrelerinde, Türklerin Asyalı değil de Balkanlı bir halk olarak, Macar ve Finler ile akraba olduğunu savunanların da var olduğu belirtiliyor, Alman subaylarının I. Dünya Savaşı’nda *silah kardeşliği*²⁷ yaptıkları Türklerin

26 “Notiz” AAPA, R 99173, nr. 3-5, 21.12.1935, Berlin.

27 Nazi iktidarı süresince, I. Dünya Savaşı’ndaki “Silah Kardeşliği”ne Almanya’nın en yetkili ağızlarından sıkça atıfta bulunulmuştur. Hindenburg cumhuriyetin ilanının 10. yılını kutlarken, “Sadık silah arkadaşlığını Almanyanın asla unutmayacağı yiğit millete...” ifadesini kullanmıştı. “Almanyanın büyük bayramımıza iştiraki”, *Vakit*, 24.10.1933. Hitler de, Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa’ya Türkiye hakkındaki düşüncelerini açıklarken, silah kardeşliğine vurgu yapmıştı: “Türkiye ile olan münasebatımız, eski silah arkadaşlığının ve yeni türk inkılabının verdiği kuvvetle gayet iyidir”, *BCA*, 030-0-010-000-000-231-556-2, 08.07.1933. Savaş öncesinin kritik günlerinde Ankara’ya büyükelçi atanan

üniformasını giydikleri ve Türklerle omuz omuza savaşmış oldukları hatırlatılıyordu. Rapora göre şimdi bu ırk hadisesi yüzünden, zaten en güçlü komşusu Sovyet Rusya'nın Marksist-Komünist tehdidi altında bulunan Türkiye'yi gücendirmek hiç de akıl kârı bir iş değildi.

Şayet Türklerin Aryan olduğu bir an önce ilan edilirse, henüz resmi bir girişimde bulunmamış Johannes Ruppert'in Hitler gençlik teşkilatından atılmasının önüne geçilebilir, bir Alman firmasında iş bulmasının önündeki engel kalkmış olur ve böylece sorunun etrafa fazla yayılmadan çözülmesi sağlanmış olurdu. Dışişlerinden ilgili yerlere gönderilen yazıda, Türklerin Alman yasalarında hangi kategoriye göre değerlendirileceğinin açıklığa kavuşturulması isteniyor, mümkün olan en kısa zamanda olumlu bir kararın çıkması tavsiye ediliyordu²⁸.

Alman İçişleri Bakanlığı, Propaganda Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Irk Politikaları Dairesi arasındaki tartışmalar, Nürnberg yasasının ilgili maddelerine göre Türklerin, *Artverwand* (akraba-hemcins) ve *ein geschlossen in Europa siedelndes Volk* (Avrupa'nın karışmamış yerleşik halkı) olarak görülmesinin doğru olup olmayacağı sorusu etrafında dönüyordu:

Yeni Irk yasası mevzuatında –bilhassa 15 Eylül 1935 tarihli Nürnberg yasalarında- artık Aryan olan – Aryan olmayanlar arasında değil, bilakis Alman ve akraba kandan gelen kişiler ile Yahudiler gibi yabancı ırktan gelen diğer kişiler arasında bir ayrıma gidilmektedir. Alman kanına akraba olmak demek, Almanlarla ırksal bileşim yoluyla akraba olan halkların kanı demektir. Hâkim düşünceye göre (Stuckart-Globke, Alman ırk yasaları mevzuatının açıklaması, 1. Cilt, 55. sayfa ile karşılaştırın²⁹*) Avrupa'nın karışmamış yerleşik halkları ile onların Avrupa dışındaki bölgelerde kalan safliklarını korumuş torunları böyledir. Hakkında karara varılması istenen soru; acaba Türk halkı akraba ırk gibi mi görülsün ve bununla ilişkili olarak acaba Türkler Avrupanın karışmadan saf kalmış yerleşik halkları gibi mi görülsün.

Söz konusu raporun devamında daha önceki yasalarda geçen, “*Arier-nicht Arier*” (aryan olan-olmayan) ayrımı yerine, 1935 Nürnberg Yasaları kapsamındaki “*Alman kanını ve şerefini koruma kanunu*” ile “*deutschblutig/artverwand-artfremd* (Alman kanından / akraba ve yabancı kandan gelenler) arasında bir ayrıma gidildiği hatırlatılıyordu. Bu çerçevede *Artverwandt* kavramının; “*Alman ırkına akraba olanlar*”, “*Avrupanın karışmamış yerleşik halkları*” ve Avrupa kıtasının dışında yaşıyor olsalar dahi kanlarının saflığını korumuş insanlar anlamına geldiği belirtiliyordu.

von Papen de bu ifadeyi her fırsatta kullanmıştır. “Papen an seine Waffenbrüder”, *Kölnische Zeitung*, 1 November 1933; Jäschke, ss.129-130.

28 “Notiz”, AAPA, R 99173, nr.3-5, 21.12.1935, Berlin.

29 Burada Wilhelm Stuckart und Hans Globke'nin eserine atıfta bulunmaktadır (ç.n.): Stuckart-Globke: *Kommentare zur deutschen Rassengesetzgebung*. Band 1, Beck, München und Berlin, 1936.

Aslında Türklerin Orta Asya'dan batıya doğru göç ettikleri, akraba kandan veya Avrupa'nın karışmamış yerleşik halklarından olmadıkları, dolayısıyla Almanlara akraba olmayan, yabancı bir ırkın mensubu oldukları nasyonal sosyalistlere sır değildi. Ancak 30 Nisan 1936 tarihli nihai karar metninde, modern Türkiye'nin kendini Avrupalı bir halk olarak tanıttığı, Avrupalı bir ulus olarak kabul edilmek için her fırsatı değerlendirdiği ve bu uğurda büyük çabalar sarf ettiği vurgulanıyordu: *"Modern Türkiye kendini Avrupalı halklar ailesi içinde görmekte ve Avrupalı ulus olarak tanınmak yönündeki iddiasını kabul ettirmek için her fırsatta adımlar atmaktadır."* Yazının devamında, I. Dünya Savaşı'ndaki dayanışmanın göz önünde tutularak Türklerin Avrupalılık iddiasının Almanlar açısından desteklenmeğe değer görüldüğü belirtiliyor, nihayetle Türklerin Avrupa'nın karışmamış yerleşik halklarından olduğu onaylanıyordu:

Türk konsolosluğunun veya iştirakçi Türk çevrelerinin Alman ırk yasası mevzuatının Türk vatandaşlarına nasıl uygulanacağı sorusunun şu şekilde cevaplanması uygundur: Türk halkı Almanya'da Avrupalı bir halk olarak görülür ve bu yüzden her bir Türk Vatandaşı Alman ırk yasası mevzuatının uygulanması sırasında diğer Avrupalı devlet vatandaşlarıyla aynı muameleye tabi tutulur.

Walter Hinrichs'in imzasını taşıyan karar yazısı, Türklere yukarıdaki açıklamalar ışığında işlem yapılması talebiyle Cumhurbaşkanlığı, Başbakanlık, Reich ve Prusya İçişleri bakanlıkları başta olmak üzere ilgili tüm kurumlara gönderilmişti. Fakat yazının sonuna, yasa uygulayıcıların duruma göre karar vermelerini sağlayacak esnek ifadeler de eklenmişti. Buna göre zenci veya Yahudi kökenli (jüdischer oder farbiger Abstammung) Türkiye vatandaşlarının Avrupalı halkların tabi olduğu yasal mevzuatın dışında tutulacağı belirtiliyordu. Bu uygulama Avrupalı diğer ülkelerin Yahudi kökenli vatandaşları için de geçerliydi. Bu durumda Türkiye vatandaşlığı bulunan Yahudilere, aşağı ırktan gelenlerin tabi olduğu yasalara göre işlem yapılacaktı.

Raporun sonunda *Avrupalı halklar* arasında sayılan Türklerin, Mısır ve İran gibi Ortadoğu'daki diğer ülkelere neden emsal olamayacağı ile ilgili bir açıklamaya da yer veriliyordu: *"Çünkü bu ülkeler şimdiye kadar Avrupa'ya ait oldukları iddiasını dile getirmediler"*³⁰. Bu ifade, raporu kaleme alanların, Türkiye'ye komşu Ortadoğulu ülkelerin karara duyacakları tepkiyi hesapladıklarını göstermektedir. Nitekim Ortadoğulu diğer ülkelerin bu karara tepkisi gecikmeyecekti. Fakat altı çizilmesi gereken diğer bir husus Türklerin *Aryan* sınıfında değil, *akraba halklar* sınıfında değerlendirildiğiydi. Zira haberin doğuracağı tepkide ve verilecek cevaplarda bu ayrıntı önemli bir boyut kazanacaktı.

30 "Im Anschluß an das Schreiben vom 17. Januar d.j.-82-35 B 20/12.35- " in: AAPA, R 78488, nr. 429-430, R 99173 nr.32-34, 30.03.1936, Berlin; "Nr. 82-35.B.8/4", in: BArch, R 43 II/1498b, AAPA, R 99173, nr. 42-43, 30.04.1936, Berlin.

Alman sefaretine gelen bir tamim

Ankara 14 (Telefonla) — Öğrendiğime göre, Alman Dahiliye Nezaretinin, Almanyada valilere gönderdiği bir tamimden şehrimizdeki Alman sefaretini de haberdar edilmiştir. Bu tamimle, Almanların yabancı kandan olanlarla evlenmeleri memnuniyetine dair olan Nörenberg kanunu ahkâmının, hangi milletler hakkında tatbik edilip edilemeyeceği izah edilmektedir. Almanlar, şimdiye kadar Avrupada teessüs etmemiş olmalarını da gözönünde bulundurarak İranlılarla, Iraklıları ve Mısırlıları ariyen addetmemektedirler. Kanun hükümleri bu milletler hakkında tatbik edilecektir.

Tamim, ariyen olan Türkler hakkında da Nörenberg kanunu ahkâmının tatbik edilmemesi lâzım geldiğini bildirmekte, bu vesile ile, Türklerin, bilhassa Büyük Harb sırasında Almanyaya yaptığı değerli yardımları da kaydetmektedir.

Karara Tepkiler

Haber 1936'nın Haziran ortalarında Türkiye ve Dünya basınına; Irak, İran ve Mısır gibi Ortadoğulu ülkelerin vatandaşlarından farklı olarak Türkiye vatandaşlarının *Aryan* sayılacağı şeklinde yansımıştı. Haber, ilk olarak *Temps* ve İstanbul'da çıkan *République* gazetelerinde yayınlanmış, birkaç gün sonra da Türk basınında yer almıştı. *Cumhuriyet*'te yer alan haberde Nürnberg kanunlarının içeriği ve kapsamı hakkında bilgilere yer veriliyordu: ...*Alman Dahiliye Nezaretinin, Almanyada valilere gönderdiği bir tamimden şehrimizdeki Alman sefaretini de haberdar edilmiştir. Bu tamimle Almanların yabancı kandan olanlarla evlenmeleri memnuniyetine dair olan Nörenberg kanunu ahkâmının, hangi milletler hakkında tatbik edilip edilemeyeceği*

izah edilmektedir. Almanlar, şimdiye kadar Avrupada teessüs etmemiş olmalarını da gözönünde bulundurarak İranlılarla, Iraklıları ve Mısırlıları ariyen addetmemektedirler. Kanun hükümleri bu milletler hakkında tatbik edilecektir. Haberde ayrıca Nürnberg yasasının ilgili hükümlerinin *Aryan* olan Türkleri kapsamayacağı belirtiliyordu: *Tamim, ariyen olan Türkler hakkında Nörenberg kanunu ahkâmının tatbik edilmemesi lâzım geldiğini bildirmekte, bu vesile ile Türklerin bilhassa Büyük Harb sırasında Almanyaya yaptığı değerli yardımları da kaydetmektedir*³¹.

Aynı haber *Akşam* gazetesinde, "Türkler Aryan" başlığıyla duyurulmuştu: *Almanyada Türkler Aryan olarak telâkki edilecek ve onlara karşı Nuremberg kanunu tatbik edilmeyecektir. Almanyada dahiliye nazırı tarafından alâkadar dairelere gönderilen bir tamimde, "uzun zamandan beri Avrupada yerleşmiş olan bütün milletler Aryan olarak telâkki edilmek icab eder" denilmektedir.* Haberin devamında ise, İranlılar, Iraklılar ve Mısırlıların bu güne kadar Avrupa'da yerleşik olmalarından dolayı *Aryan*

Türkler Aryan

Almanya dahiliye nezareti bu hususta bir tamim göndermiş

Temps gazetesinin Berlin muhabiri 13 haziran tarihile bildiriyor: Almanyada Türkler Aryan olarak telâkki edilecek ve onlara karşı Nuremberg kanunu tatbik edilemeyecektir. Almanyada dahiliye nazırı tarafından alâkadar dairelere gönderilen bir tamimde, «uzun zamandan beri Avrupada yerleşmiş olan bütün milletler Aryan olarak telâkki edilmek icab eder» denilmektedir.

Tamimde Türkiyenin büyük harpte Almanyanın müttefiki sıfatıyla oynadıkları rol kayıd ve tezkâr edildikten sonra Irak, İran ve Mısırlıların «şimdiye kadar Avrupada yerleşmemiş olmalarından dolayı» Arien olmadıkları ilâve edilmektedir.

31 "Alman Sefaretine Gelen Bir Tamim", *Cumhuriyet*, 15 Haziran 1936.

sayılmadıkları belirtiliyordu: “*Taminde Türkiyenin büyük harpte Almanyanın müttetfiki sıfatile oynadıkları rol kayıd ve tezkâr edildikten sonra Irak, İran ve Mısırlıların ‘şimdiye kadar Avrupada yerleşmemiş olmalarından dolayı’ Ariyen olmadıkları ilâve edilmektedir*”³².

Haber, Türkiye ile aynı anda Mısır, Irak ve İran’da da duyulmuş, söz konusu ülkeler karara duydukları tepkileri Alman Dışişleri’ne iletmişlerdi. Zorda kalan Alman Dışişleri yetkilileri ise *Aryan* sınıfında değerlendirilmedikleri için kendilerini küçümsenmiş hissederek ülkeler nezdinde bu *yanlış anlamayı* giderecek girişimlerde bulunacaklardı. Bu çerçevede Nürnberg yasasında bahsedilen ölçütlerin, *Aryan olan ve olmayan* arasında değil, *Avrupa’nın yerleşik olan ve olmayan halkları* ile *Alman kanına akraba olanlar ve olmayanlar* arasında bir sınıflandırmayı esas aldığı, kanun maddelerindeki ırk tasnifinin Yahudiler dışında hiçbir ulusu hedef almadığı açıklamalarında bulunarak durumu kurtarmaya çalışacaklardı.

Tepkilerin artması üzerine Almanya’da konunun alevlenerek gündeme gelmesiyle beraber ilgili kurumlardan yeniden görüş istenmiş, kurumlar arası aylar süren uzun yazışmalar yapılmıştı. Genellikle Walter Hinrichs imzasıyla Dışişleri Bakanlığı’nda kaleme alınan raporlarda Alman devletinin dış politik çıkarlarının zarar görmemesi için Türkiye’nin gücendirilmemesi ve Türklerin Avrupalı halklar ailesinden sayılması gerekliliği üzerinde duruluyordu. Özellikle Alman Dışişleri’nde Türkiye’yi memnun etmeye yönelik tez ağırlığını korumaya devam ediyordu. Fakat bu tez Almanya’da reel politikanın zorlamasıyla destek bulmuştu. Almanya’da kimi çevreler, politik zorunluluk bahanesiyle Türklerin *Artverwandt* veya *Aryan* kabul edilmesine oldukça tepkiliydiler ve bu tezi çürütmek amacıyla uzun raporlar kaleme alıyorlardı. Türkler hakkında olumlu bir karar çıkmasına gösterilen tepkilerden biri *Reich ve Prusya Ekonomi Bakanlığı*’ndan (Der Reichs- und Preussische Wirtschaftsminister) geliyordu. Dışişleri Bakanlığı’nun 9 Nisan 1936 tarihli yazısına cevaben Dr. Pohl imzasıyla kaleme alınan raporda, Türklerin durumuyla ilgili açıklamalarda aceleci davranılmaması tavsiye ediliyordu. Zira bakanlık yetkililerine göre ne bilimsel açıdan ne de politik gereklilikler açısından Türklerin Avrupalı halklar sınıfında sayılmasını gerektirecek hiçbir durum bulunmamaktaydı:

Tarafınızdan 31 Ocak 1936 tarihinde henüz bilimsel olarak netleşmemiş olan Türklerin diğer halklar içindeki ırksal sınıflamasına ilişkin soruyla ilgili yapılan açıklamalar, ilk olarak istatistiksel açıdan pratik bir anlam taşımamaktadır. Çünkü halkların ırksal aidiyetlerinin bulunduğu resmi Alman sonuçları, muhtemelen öngörülebilir bir zamanda yayınlanmayacak. Buradan hareketle, Türkiye’nin ırksal istatistiği sorusuna şimdilik hiçbir şekilde dokunulmaması ve tarafınızdan bana gönderilen 9 Nisan 1936 tarihli karar dosyasındaki açıklamaların da bir yana bırakılması gerektiğini vurgulamama müsaade ediniz. Zira -aşağı yukarı yeni ırk yasası mevzuatından kaynaklanan- halkların ırk

32 “Türkler Aryan”, *Akşam*, 17 Haziran 1936.

aidiyetleri veya Alman kanıyla olan akrabalıkları hakkındaki araştırmalar veya kararlar benim ilgi alanım dışındadır. Buna rağmen aşağıda devlet istatistik dairesi başkanlığının raporlarından özetle Türklerin ırksal pozisyonuyla ilgili soruyu aydınlatmak istiyorum:

Esasen, örneğin başka halkların hızla çoğalması tehdidi karşısında beyaz ırkı konu edinen çalışmalarda, Türk halkının katien beyaz halklardan sayılmadığına dikkat çekmek istiyorum. Her ne kadar Türkiye ekonomik alanda ve uygarlaşmak yolunda Avrupalı halklara yakınlaşmış da olsa, herhalde bu, böylesi bir analize temel teşkil edemez. Çünkü o zaman aynı sebeplerle örneğin Mısır ve Japon halkları da beyaz halklardan sayılmalıdır.

Karar dosyasında diğerlerinin yanı sıra, Türk halkının Almanlara akraba mı olduğu, buna bana bağlı olarak Türklerin Avrupa'nın yerleşik halklarından mı sayılacağı soruları hakkında beyanda bulunuluyor. Bu durum böyle değil. 1935'teki güncel nüfus sayımının sonuçlarına göre Türkiye'nin nüfusu aşağı yukarı 16,2 milyonu buluyor, bunlardan sadece küçük bir bölümü (1,3 milyon) Avrupa kıtasında, geri kalanı Türkiye'nin ön Asya bölgelerindendir.

Yazının devamında, ön Asya halklarının ağırlıklı olarak şarkî ve mongol ırklarla karışmış olduğu, Avrupalı halklarının o bölgelerde geçmişten kalmış kırıntıları olsa dahi, asla *Artrein* (saf) bir karaktere sahip olamayacağı belirtiliyor, dolayısıyla Türklerin ırksal olarak hiçbir şekilde Avrupalı halklardan sayılamayacağı vurgulanıyordu. Bundan başka, 1933'teki nüfus sayımına göre, Almanya'da -Saarland hariç- en az 753'ü Yahudi kökenli olan (%45 oranında) 1673 Türk vatandaşı yaşıyordu³³.

Ekonomi bakanlığı yetkilisi Dr. Phol'un da raporunda dikkat çektiği üzere Türklere uygulanan ayrıcalık, dışlanan ülkelerde ciddi bir tepkiyle karşılanmış, şaşkınlıkla karışık bir öfke uyandırmıştı. Kahire'de yayınlanan *La Bourse Egyptienne* adlı Yahudi gazetesinde, İran, Irak ve Mısırlıların aryan olmadıkları gerekçesiyle Nürnberg yasalarından etkilenenleri haberine yer veriliyordu. Söz konusu haber aynı gün, Irak'ın ünlü gazetelerinden *El istiqlal*'de de "*Türkler Aryan, fakat Iraklılar ve Mısırlılar değil*" başlığıyla yer almıştı³⁴.

Stohrer imzasıyla Kahire'den Berlin'e gönderilen telgrafta, bu haberin Mısır'da büyük bir telaşla karşılandığı yazılıyor ve acil olarak D.N.B. (Deutsche Nachrichten Büro) tarafından bir açıklama yapılması talep ediliyordu³⁵. Buna cevaben ertesi gün Berlin'den Kahire'ye gönderilen telgrafta, Nürnberg yasalarında öngörülen sınıflamanın "*Aryan olanlar ve olmayanlar*" şeklinde değil, "*Alman kanından veya akraba kandan olanlar ile özellikle Yahudiler gibi bu kandan*

33 "Abschrift Pol. VII 381. Der Reichs-und Preussische Wirtschaftsminister IV 154o3/36", AAPA, R 99173 nr.50-52, 08.06.1936, Berlin.

34 "Die Türken sind Arier, aber die Iraker und die Ägypter sind es nicht", *El istiqlal*, 17.06.1936, in: AAPA, R 99173, nr.191, Berlin.

35 "Telegramm " AAPA, R 99173, nr. 54, 15.06.1936, Berlin.

olmayanlar” şeklinde olduğuna vurgu yapılması isteniyordu. Ayrıca Türkler hakkında varılan kararın Türkiye’nin bütün vatandaşlarını kapsamadığı, örneğin Türk vatandaşı olsalar dahi Yahudiler veya zencilerin dışarda bırakıldığı hatırlatılıyordu³⁶.

Fakat bu açıklamalar da ortalığı yatıştırmaya, tepkileri azaltmaya yetmeyince Nürnberg yasalarıyla ilgili daha ayrıntılı ve net bilgilerin paylaşılması ihtiyacı doğmuştu. Zira Mısır hükümeti de (Türkiye’nin Türkler için iddia ettiği gibi) Mısırlıların Alman kanına akraba bir soydan geldiklerini iddia etmeye başlamıştı. Mısır’daki *yanlış anlamının* giderilmesi için Berlin’den Kahire’deki Alman elçiliğine gönderilen yazıda bu sefer; Nürnberg yasasının herhangi bir ülkenin vatandaşlarını hedef almadığı ve sadece Yahudilere yönelik olduğu vurgulanıyordu. Yazıda Alman kanından gelme bir kadınla evlenen Mısırlıların çocuklarına, bir Almanya verilen bütün hakların verileceği, Mısırlı bir babaya sahip olmanın onlara bir zarar getirmeyeceği ve her türlü vatandaşlık haklarının devlet güvencesinde olacağı belirtiliyordu. Aynı durum, Alman kanı taşıyan bir erkekle evlenen Mısırlı kadınların çocukları için de geçerli olacaktı³⁷. Benzer açıklamalar Bağdat’a da gönderilmiş ve Irak’ta oluşması muhtemel tepkilerin önüne geçilmeye çalışılmıştı³⁸.

Buna rağmen Mısır’ın ikinci sınıf bir ülke olarak algılanmasına yol açan haberler üzerine spekülasyonlar uzun süre devam etmiş, Mısır’ın önemli gazetelerinden *Ahram*’da ve özellikle Yahudilerin etkin olduğu diğer basın organlarında konu gündemde tutulmaya çalışılmıştı³⁹. Hatta bu sebeple Mısır hükümetinin 1936 Berlin olimpiyatlarından çekilmesi bile söz konusu edilmişti⁴⁰.

Haberin İran’da da duyulmasından sonra, Berlin’den Tahran’a yasanın içeriği ve temel aldığı ölçütler hakkında açıklayıcı telgraflar gönderilmişti⁴¹. İran’ın Ankara Büyükelçiliği müşaviri Noury Esfandiary, İranlıların dışlamasından dolayı duyduğu rahatsızlığı Alman diplomat Keller’e bildirmiş ve İran hükümetinin konu hakkında gerekirse Berlin’de diplomatik girişimlere başlayabileceğini eklemiştir. Keller ise haberin ilk olarak Fransız haber kaynaklarından duyurulduğunu, henüz Alman konsolosluğu ve Ankara hükümeti tarafında onaylanmadığını, dolayısıyla gerçeği tümüyle yansıtmaktan uzak olduğunu söyleyerek anı kurtarmaya çalışmıştı⁴². Bu sırada Alman Dışişleri yetkilileri, Tahran’a çektikleri acil telgraflarla olası sert tepkilerin önüne geçmeye

36 “Telegramm in Ziffern”, AAPA, R 99173, nr. 59-61, 16.06.1936, Berlin.

37 “An die Deutsche Gesandtschaft auf sicherem Wege! in Kairo” AAPA, R 99173, nr. 63-64, 18.06.1936, nr. 65-66, 18.06.1936, “An die Königlich Ägyptische Gesandtschaft. Verbalnote”, nr. 150, 04.07.1936, Berlin.

38 “Diplogerma. Bagdad”, AAPA, R 99173, nr.68, 18.06.1936, Berlin.

39 “Angebliche Anwendung der Nürnberger Gesetze auf ägyptische Staatsangehörige”, 24.06.1936, AAPA, R99173, nr. 157-165, Berlin.

40 Telegramm aus Kairo, 17.06.1936, AAPA, R 99173, nr. 69, Berlin; Organisations-Komitee für die XI. Olympiade Berlin 1936 E.V., 23.06.1936; AAPA, R 99173, nr. 153, Berlin.

41 “Diplogerma. Teheran”, AAPA, R 99173, nr. 67, Berlin.

42 “Anerkennung der Türken als Arier ” AAPA, R 99173, nr.47-48, 19.06.1936, Berlin.

çalışmışlardı. Açıklamalarda; Alman kanını korumaya yönelik çıkarılan yasanın ne İran'ı, ne de -Avrupalı olsun olmasın- başka ülkelerin vatandaşlarını hedef aldığı güçlü bir şekilde vurgulanmıştı: “Bilindiği üzere Nürnberg yasaları sadece Yahudileri hedef almaktadır”⁴³.

Ayrıca Alman Dışişleri yetkilileri Türkiye’de de girişimlerde bulunmuş Ankara’daki Alman Büyükelçiliği kanalıyla Nürnberg yasasıyla ilgili Türk basınında yer alan *Aryan olan-olmayan* sınıflandırmasının gerçeği yansıtmadığına ilişkin bir tektip yazısının yayınlanmasını sağlamıştı:

İranlı, Iraklı ve Mısırlıların arı ırktan telâkki edilmeyeceklerine dair Almanya İç İşleri Bakanlığının bir tamimi hakkında bazı İstanbul gazetelerinde çıkan havadis hakikate uymamaktadır. Bu haberin tamamen yanlış olduğu şuradan da tebarüz eder ki haberin istinad ettiği Nüremberg kanunlarının hiçbir yerinde arı ırk kelimeleri mevcut değildir⁴⁴.

Alman resmi makamlarınca *Alman kanını ve şerefini koruma kanunu* çerçevesinde yürütülen tartışmalar sonucunda Türkler, Avrupa coğrafyasında bulundukları uzun süre de göz önünde tutularak *Artoerwand* sınıfında değerlendirmişti. Aslında bu değerlendirmede, Türklerin Aryan olduğuna yönelik net bir ifade yer almamıştı. Haberin bölge kamuoyunda ve Türkiye’de, Türklerin Aryan, diğer Ortadoğulu ülke halklarının ise Aryan olmadığı şeklinde biraz da provokatif bir içerikle yer alması, konu üzerine ayrıntılı bilgi edinmeden ve haberin yayınlanmasında doğacak tepki dikkate alınmadan biraz aceleci davranıldığı izlenimi uyandırmaktadır. Ancak konsolosluk çalışanlarının konu hakkında Berlin’e gönderdikleri raporlarda yer alan Aryan sınıflandırmasına karşı doğacak olumsuz tepkiden sonuna kadar faydalanmak isteyen Yahudi lobisinin haberi bu şekliyle basına sızdırdığı ve gündemde tutmaya çalıştığı iddiası dikkat çeken diğer bir husustur.

Türkiyeli Yahudiler

Almanya’daki yabancı uyruklu Yahudiler içinde Türkiye vatandaşlığına sahip Yahudilerin oranı çok düşüktü ve büyük bir kısmı Berlin’de yaşıyorlardı. 1933 yılındaki nüfus sayımına göre Almanya’da yaşayan 1673 Türkiye vatandaşından 753’ü (%45 oranında) Yahudi kökenliydi⁴⁵. Nazi Almanyası’nda bulunan Türkiyeli Yahudiler de Almanya’daki ırkçı yasalardan ve anti-semitist atmosferden olumsuz etkilenmişlerdi. Fakat yine de onlar, Almanya Yahudilerine kıyasla Türk vatandaşlığı şemsiyesi altında -geçici bir süre için de olsa- daha korunaklı pozisyondaydılar. Zira Almanya ile ilgili devletler arasındaki anlaşmalar ve ilişkiler, mevcut ırkçı yasaların yabancı uyruklu Yahudilere dokumasını zorlaştırır nitelikteydi. Kimi ülkeler Yahudi kökenli

43 “Diplogerma Therapia”, AAPA, R 99173, nr.138-139, 22.06.1936, Berlin.

44 “Almanyanın Bir Tekzibi”, *Cumhuriyet*, 24 Haziran 1936.

45 Corry Guttstadt, *Türkiye, Yahudiler ve holokost*, (Çev. Atilla Dirim), İletişim, 2012, s.233.

vatandaşlarına yönelik şiddeti kabul etmeyerek Nazi rejimine diplomatik baskı yapıyorlardı. Ancak nasyonal sosyalistler için bu sınırlayıcı hukukî çerçeveyi aşmak zor bir iş değildi. Nitekim Hermann Göring yabancı uyruklu Yahudilerle ilgili bir açıklamasında yasal çerçevenin nasıl aşılabacağına yönelik ipuçları vermişti: *Gerçekten de yabancı devletlerin vatandaşı olan ve bu durumlarını sürdüren Yahudiler, elbette söz konusu ülkeyle aramızda bulunan kanunlara göre muamele gerektirirler. Ancak bu durumda olan Yahudilerin yumuşak veya daha sert baskılarla, usturuplu manevralarla bertaraf edilmeleri için gereken yapılmalıdır*⁴⁶.

Dışişleri ve İçişleri bakanlıkları ile Irk Siyaseti Dairesi gibi ilgili kurumların katılımıyla ırk siyasetinin çevre ülkelerdeki olumsuz etkilerinin nasıl giderilebileceğine dair 1934'te yapılan toplantıda yabancı uyruklu Yahudiler ile ilgili olumlu bir karar çıkmamıştı. Toplantıdan çıkan sonuç, ancak dış siyasette meydana gelebilecek zararların iç siyasetteki başarılarından hatırı sayılır şekilde fazla olması halinde Aryan yasalarından geri adım atılabileceği, ancak her şeye rağmen yabancı uyruklu Yahudilerin bundan faydalanamayacağı yönündeydi⁴⁷. Türkiye uyruklu Yahudiler de bu durumun bir istisnası olmayacaklardı.

1939 nüfus sayım sonuçlarına göre Almanya'daki Türkiyeli Yahudilerin nüfusunda ciddi bir gerileme yaşandığı görülmektedir. İlhak edilen Avusturya dâhil, bütün Almanya'da Türkiye vatandaşlığına sahip Yahudilerin sayısı 263'e düşmüştü ve bunların 101'i Berlin'de yaşıyordu. Rakamlardaki bu gerileme, fırsatını bulan az sayıdaki Türkiyeli Yahudilerin Nazilerin baskı ve şiddetine dayanamayıp Almanya'yı terk ettiğini düşündürmektedir. Fakat azalmanın asıl önemli sebebi Türkiyeli Yahudilerin Türkiye tarafından vatandaşlıktan çıkarılmaları olmuştur⁴⁸. Sonuçta Nazi rejiminin Türkiyeli Yahudilere gösterdiği zorunlu müsamaha geçici olmuş ve Göring'in belirttiği üzere diğerleri gibi onlar da ilk fırsatta bertaraf edilmişlerdi⁴⁹.

46 Aktaran: Guttstadt, *a.g.e.*, s.230.

47 Guttstadt, *a.g.e.*, s.228.

48 Guttstadt, *a.g.e.*, s.238.

49 Türkiyeli Yahudilerin Nazi Almanyası'ndaki durumuyla ilgili daha ayrıntılı bilgilere Guttstadt'ın kitabından ulaşmak mümkündür. Özellikle 3. ve 4. bölümler.

Sonuç

Türkiye uyruklu Yahudileri kapsaması da Nazi rejiminin Türklere *Avrupalı halk* kapsamında bir hukukî statü tanımış olması Türkiye’de memnuniyetle karşılanmıştı. Burada dikkat çeken bir konu, Türkiye’nin Nazilerin Irk hiyerarşisini ciddiye aldığı kadar, Nazilerin de Türkiye’nin bu uğurda gösterdiği çabaları ciddiye almasıdır. En azından Türkiye’nin Avrupalılık ısrarı ve bu uğurda üretilen çalışmalar Nazi Almanyası’nda meyvesini vermişti.

Fakat Alman Dışişlerinin ısrarı ile alına bu karar, Almanya’yı Türkiye’nin Ortadoğulu komşularıyla karşı karşıya getirmişti. Bunun üzerine Almanya ile karara tepki gösteren ülkeler arasında sıkı bir diplomatik trafik yaşanmış; Alman Dışişleri yetkilileri defalarca, sınırlayıcı hükümler içeren Nürnberg yasasındaki ırk tasnifleri ile hiçbir ülkenin veya ulusun hedef alınmadığının, hedefin sadece Yahudiler olduğunun altını çizmek zorunda kalmışlardı. Dolayısıyla söz konusu ülkelerin vatandaşları, evlilik, oturma, dolaşım, çalışma konularında hukuksal açıdan ülkeler arası ikili anlaşmalara göre muamele göreceklerdi.

Naziler, büyük bir ihracat ülkesi olması dolayısıyla dünya ile etkileşim içinde olan Almanya’nın rekabet gücünü zayıflatacak girişimlerden uzak durmaya özen göstermişlerdi. Sonuçta güncel siyasetin ve pratik hayatın gereklilikleri, 19. Yüzyıl boyunca Avrupalı beyaz adamın lehine kurgulanan ırk hiyerarşisini ideolojilerine temel edinen nasyonal sosyalistleri *ilkesel* davranmaktan alıkoymuş, Avrupa’nın yerleşik halklarından veya Alman kanına akraba kandan olmadıkları halde Türkleri *Artverwandt* sınıfında değerlendirmek durumunda kalmışlardı. Fakat karara tepki gösteren söz konusu diğer ülke vatandaşları da kanlarının saflığına veya Aryan olup olmadıklarına bakılmaksızın yasanın kapsamı dışında tutulmuşlardı. Bu uygulamalar ise Nazilerin ırk teorisindeki hiyerarşiyi pratikte büyük ölçüde geçersiz kılmıştı. Ancak son kertede ırkçı yasalar, Türkiye vatandaşı olsun olmasın Almanya’da bulunan bütün Yahudilere acımasızca uygulanmıştı.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Belgeleri

Auswärtiges Amt-Politisches Archiv, R78488, Konstantinopel-Ankara, R99173

Bundesarchiv, R 43 II/1498b.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030-0-010-000-000-231-556-2, 08.07.1933

II. Gazeteler

Akşam

Berliner Lokal-Anzeiger

Cumhuriyet

Milliyet

Kölnische Zeitung

Vakit

III. Kitap ve Makaleler

AFETİNAN, A., *Atatürk'ten mektuplar*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1981.

AHLERS, Kürşat Elçin, "19. ve 20. yüzyıllarda Almanya'da Türk ve Türkiye imajı'nın değişim süreci", *Tarih ve Milliyetçilik I. Ulusal Tarih Kongresi Bildiriler*, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mersin, 1999.

ARNDT, Ernst Moritz, *Über Volkshaß und über den Gebrauch einer fremden Sprache*, Feischer, Leipzig, 1813.

GOODRICK-CLARKE, Nicholas, *Die okkulten Wurzeln des Nationalsozialismus*, Stocker, Graz, 1997.

GUTTSTADT, Corry, *Türkiye, Yahudiler ve holokost*, (Çev.: Atilla Dirim), İletişim Yay., 2012.

JÄSCHKE, Gotthard, *Die Türkei in den Jahren 1935-1941. Geschichtskalender mit Personen und Sachregister, Sammlung Orientalischer Arbeiten*, Otto Harrossowitz, Leipzig, 1943.

- KERSHAW, Ian, *Hitler, 1889-1936: Hubris*, (Çev.: Zarife Biliz), İthaki Yay., İstanbul, 2007.
- KOÇAK, Cemil, *Türk-Alman İlişkileri (1923-1939)*, TTK Basımevi, Ankara, 1991.
- KREISER, Klaus, *Atatürk. Eine Biographie*, Beck, München, 2008.
- SCHMİTZ-BERNİNG, Cornelia, *Vokabular des Nationalsozialismus*, de Gruyter, Berlin, 2000.
- STAFF, Ilse, *Justiz im Dritten Reich : Eine Dokumentation*, Fischer Bücherei, Frankfurt am Main, 1964.
- TOPRAK, Zafer, *Darwin'den Dersim'e Cumhuriyet ve Antropoloji*, Doğan Kitap, İstanbul, 2012.

IV. İnternet

- KILIÇ, Ahmet Faruk "Psiko-sosyal faktörler açısından Atatürk ve din", Erişim tarihi: 20.09.2011. http://www.if.sakarya.edu.tr/dergi/dergi_2/fkilic.pdf
- "Ethnographische Karte. Verbreitung der Menschenrassen", *Meyers Konversations-Lexikon*, 11. Band: Luzula – Nathanael, Verlag des Bibliographischen Instituts, Leipzig und Wien. (1888). Erişim tarihi: 20.09.2011. https://peter-hug.ch/lexikon/1888_bild/11_0476a#Bild_1888
- Gesetz zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums. (1933, April 7). Erişim tarihi: 8 Mayıs 2011. <http://www.verfassungen.de/de/de33-45/beamte33.htm>
- Erste Verordnung zur Durchführung des Gesetzes zur Wiederherstellung des Berufsbeamtentums. (1933, April 11). Erişim tarihi: 8 Mayıs 2011. <http://www.verfassungen.de/de/de33-45/beamte33-v1.htm>
- Gesetz zum Schutze des deutschen Blutes und der deutschen Ehre. (1935, September 15). Erişim tarihi: 8 Mayıs 2011. <http://www.verfassungen.de/de/de33-45/blutschutz35.htm>
- Erste Verordnung zum Reichsbürgergesetz. (1935, November 14). Erişim tarihi: 9 Mayıs 2011. <http://www.verfassungen.de/de/de33-45/reichsbuerger35-v1.htm>